

УДК 821.163.42.09 “19”

СИСТЕМА СИМВОЛІЧНО-ФАНТАСТИЧНИХ ОБРАЗІВ У МАЛІЙ ПРОЗІ АНТУНА ГУСТАВА МАТОША

Мар'яна КЛИМЕЦЬ

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
Кафедра слов'янської філології

У статті зроблено спробу проаналізувати особливості модерністської фантастичної літератури на прикладі новел та оповідань Антуна Густава Матоша – представника хорватського модернізму. Ознакою Матошевої фантастичної прози є новаторські символічно-фантастичні образи. Вводячи в текст символи, значення яких легко відчитується, письменник апелює до читачевої підсвідомості, а реалізуючи їх за допомогою принципів онірики і делірики, відкриває простір фантастики, де образ-символ проявляється повніше і доступніше.

Ключові слова: модернізм, хорватська література, Антун Густав Матош, фантастика, символ.

Творчість Антуна Густава Матоша, одного з найпомітніших діячів хорватського модернізму, неодноразово привертала увагу дослідників, які цікавилися не лише художнім доробком цього письменника, а й літературно-критичними працями, розвідками з літературознавства та мистецтвознавства. Проте процес ревалоризації, який переживає хорватська література, зумовлює необхідність переглянути художні тексти Антуна Густава Матоша під новим кутом зору, зокрема, проаналізувати символічно-фантастичний аспект у творчості письменника. Фантастичні новели та оповідання цього автора збагатили і продовжили традиції жанру літературної фантастики, які у хорватському письменстві сягають літератури середньовіччя. Певні літературні періоди позначені яскравим спалахом інтересу до феномена фантастичного, особливо інтенсивним опрацюванням мотивів надзвичайного – чи то чудесного, чи сакрального, чи містичного, чи фольклорно-міфологічного, чи психологічно-деліричного змісту¹. Так, мистецькі канони середньовічної літератури тяжіють до абстрактності, невизначеності, метареальності. Сама поетика середньовічної літератури – а це різноманітні життя святих, міраклі, Александриди, Луцідари – заснована на злитті реального та нереального і стирає межу між дійсним та вигаданим. Для барокових літературних текстів характерним є нагнітання атмосфери трагедії за допомогою пророцтв і містичних знаків, уведення, поруч із історичними, міфологічних персонажів, переплетення

¹ Розвиток жанру літературної фантастики на прикладі сербської літератури досліджує Сава Дам'янов (Дам'янов С. Српска фантастика од средњег века до постмодерне // Ново читање традиције: изазови историје српске књижевности. Нови Сад, 2002. С.29–49).

подій і легенд. Найвизначнішим творцем барокової фольклорно-міфологічної фантастики у хорватській літературі є Іван Гундулич.

Фольклорний тип фантастики домінує і у творах, що представляють хорватський романтизм, в яких чимало запозичень з народної уснопоетичної і епічної творчості. Вся література романтизму функціонально підпорядкована національній ідеї, тому письменники-романтики часто звертаються до мотиву народного героя-визволителя. Як правило, героя оточують різні міфологічні істоти, найчастіше віли (наприклад, у романтичній драмі П.Прерадовича “Королевич Марко”).

Появу нового літературно-фантастичного жанру у хорватській модерній літературі заманіфестували Ксавер Шандор Джальський і Янко Лесковар – письменники, які традиційно вважалися представниками реалізму. Окремі твори цих авторів побудовані на онірично-фантастичних і делірично-фантастичних мотивах і є глибоко психологічними. Розвивається і фольклорно-міфологічний тип фантастики. У хорватській літературі модернізму продовжувачем цієї традиції став Владимир Назор. Використовуючи фольклорні мотиви, В.Назор на їх основі створює авторські фантастичні легенди і казки.

Увібравши в себе спадщину попередніх фантастичних парадигм, модерністська література створила і по-новому оформила свій власний – символічно-фантастичний і гротескний дискурс фантастики. Елемент вигаданого чи надприродного входить у систему символічних образів (у творах символістського напрямку, зокрема, у новелах і віршах А.Г.Матоша чи поезії В.Видрича, Д.Дом’янича, М.Беговича) або стає складовою алегорії чи гротеску як матеріал для побудови гротескної чи абсурдної картини світу (у експресіоністській поезії, прозі (У.Донадіні, М.Крлежа) і драмі (М.Бегович, М.Крлежа). Трансформований та сприйнятий в такій функції, він розширює можливість художнього твору в структурному, художньо-зображальному, ідейно-тематичному та естетичному плані.

Першими у хорватському модернізмі до такого типу фантастики звернулися письменники-символісти. Вони по-новому заговорили про цікаве, незвичайне, чудесне, специфічне, неможливе. У систему символічних образів модерністи часто вводять елемент фантастичного. Це насамперед пов’язано з асоціативною природою символу, оскільки він потребує “не тільки раціонально-логічного розуміння, а й емоційно-підсвідомого. Логічні причинно-наслідкові зв’язки між порівнюваними об’єктами можуть бути неістотними, домінує часом вища, незбагненна, містична асоціація”². Символ набув першорядного значення, адже це той ключ, за допомогою якого можна увійти у сферу підсвідомого. Символічні образи часто побудовані на ірраціональних, містичних і чудесно-казкових мотивах.

Саме фантастичний елемент використовує Антун Густав Матош для створення символічної картини світу. Письменник звертається до архетипів, які вивільнюють творчу уяву і дають змогу в доступному символічному коді дослідити лабіринт, скритий у кожній людині, знайти у її душі вічний вогонь надприродного³.

Твори Матоша дослідники поділяють на два типи. Особливістю першого типу його оповідань і новел є реалістичний підхід до зображення дійсності, їх тема – це політична ситуація (“Статуя батьківщини влітку 188...” (“Kip domovine leta 188...”), автобіографічні моменти (“Було колись” (“Nekad bilo”). Другий тип Матошевих прозових творів – це новели і оповідання, наповнені символами і метафорами, для яких

² Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці, 2001. С.524.

³ Donat B. The fantastic in croatian literature // Croatian tales of fantasy. Zagreb, 1996. S.11.

характерні надприродні мотиви. Сюжети цих творів часто повторюються, проте письменник пропонує щоразу нове і несподіване бачення тексту, цікаву техніку виконання, представлення власної візії світу. Побудовані вони на снах, мареннях, видіннях, на атмосфері страху і здивування. Мотив кохання часто супроводжує цю частину Матошевих творів. Його герой шукає справжню красу, гармонію і любов, символом яких є квітка чи забута дамська рукавичка, але постійно наштовхується на банальність, на місто мертвих і сліпих, які нездатні побачити щось вище, краще. Брутальність, примітивізм, поверхневі почуття, папужі штампи зовнішнього світу є причиною розчарування, а часто й смерті Матошевих героїв “Камао” (“*Samao*”), “Прекрасна Єлена” (“*Prekrasna Jelena*”), “Самотня ніч” (“*Samotna noć*”). Опинившись на роздоріжжі між двома світами – своїм вигаданим і справжнім зовнішнім – герой з оповідання “Квітка на роздоріжжі” (“*Cvijet sa raskršća*”) обирає життя, де нема приписів, умовностей, масок і фальші, він обирає світ фікції і мистецтва.

Сірість життя наводить героїв на думку про можливість існування іншого світу, для якого модерні інтелектуали, забавляючись словами, обирають назву Ніщо, вічність, і там шукають порятунку від одноманітного існування “Шлях у Ніщо” (“*Put u Ništa*”).

Кохання завжди супроводжує смерть – це ще раз підтверджує новела Матоша “Толкастий хлопець” (“*Iglasto čeljade*”), де розкрита історія душі, яку у найвищому любовному, життєвому пориві засмоктує безодня смерті. Модерний Алія Джерзелез (відомий герой епічних творів у мусульмансько-боснійському фольклорі), Орлович, знайшовши ідеальну жінку, не може домогтися її кохання, бо понад усе вона любить життя “Гроза у тиші” (“*Bura u tišini*”).

А.Г.Матош передає незвичайні переживання своїх героїв за допомогою модерністської техніки асоціацій, внутрішнього монологу, а прийомом опису сновидіння і галюцинації навіть тінь фантастичного. Письменник не випадково звернувся до принципів онірики, адже сон як окремий вимір існування завжди був основною парадигмою фантастики, виконував найрізноманітніші функції. Безкрая письменницька уява розгортається у необмежених можливостях сновидіння, а структурна побудова твору стає вільнішою і розкутішою. Через сон герой входить у інший – паралельний, альтернативний чи потойбічний світ. Герой у сомнамбулічному стані перебуває на межі дійсного і вигаданого і сам вирішує: переступити чи не переступити цю межу; він спілкується з духами та іншими містичними істотами, переноситься у часі та просторі. У сні герої скидають маски, обмінюються ролями. Не викликає здивування і прорив фантастичного. Сон багатий на метафори і символи, за допомогою яких можна пізнати минуле, передбачити майбутнє, крім того, сон асоціативно пов'язаний з темрявою і смертю, недаремно Гіпнос – брат-близнюк Танатоса.

Про життя і гріхи сільського писаря Йоси Цицварича “Сила сумління” (“*Moć savjesti*”)⁴ дізнаємося саме з його сну. Інтер'єр кімнати, де живе Цицварич, свідчить про те, що тут проживає не особливо витончена натура. Справжньою гордістю писаря є його колекція палиць. Палиці збирав Йосо всякими правдами і неправдами, вони стояли в куті кімнати, любовно вискладані в акуратну пірамідку. Усі ці палиці різнилися між собою, кожна мала свою історію і могла багато розповісти про свого колишнього власника. Палиці є символом тих людей, що приходили до сільського писаря з проханням про допомогу. Йосо ж не лише не писав клопотання від імені цих людей,

⁴ *Matoš A.G. Moć savjesti // Matoš A.G. Sabrana djela. Zagreb, 1973.*

а й привласнював собі їхні палиці. У дивовижному сні, що є водночас і фабулою оповідання, всі палиці об'єдналися для спільного покарання Цицварича. У сні з'являється ще один символічний образ – незнайомого сивого старця. Він всюдисущий: сонце й місяць у певний момент набирають вигляду старця, він теж преслідує Йосу. Прокинувшись, під впливом сну, Цицварич наказує спалити всі палиці.

Цією сатиричною гротескною картиною у стилі Гоголя Матош заявив про себе як про обдарованого письменника, що започаткував хорватський символізм (оповідання “Сила сумління” було першим прозовим твором А.Г.Матоша).

Палиці, що переслідують і б'ють чиновника, можна трактувати як муки сумління, як думки, що не дають спокою брехливому хабарнику. А символічне спалення цих палиць може означати, що Йосо якнайглибше заховав свою совість від самого себе й оточуючих. Сивий старець символізує долю, фатум, що карає за гріхи. У фантастичному сні героя, по-перше, сконцентровано дію оповідання, а по-друге, максимально розкрито символічне значення образів палиць і сивого незнайомця.

Значно менш іронічним є змалювання мук совісті Михайла Миліновича з новели “Миша” (“Miš”)⁵. Розриваючись між обов'язком, сумлінням і свободою, прозаїчним життям і розбитими мріями, Михайло доводить себе до божевілля.

У життя героя раптом втрутилася миша. Миша це не тільки маленький гризун, що поселився у кімнаті Миліновича, а й ласкаве звертання Михайла до своєї колишньої коханки Люби Коларич. Люба, що чекала дитину від Михайла, покінчила життя самогубством, зрозумівши, що він не мав наміру одружитись з нею. З того часу сумніви і неясний страх, привид катастрофи починають роз'їдати розум Миліновича. Кожної ночі тишу кімнати порушувало настирне шкряботіння миші. До стану божевілля доводять Миліновича і сновидіння – у сні він бачить мільйон мишачих хвостів і мільйон мишачих очей. Замість мишачої морди йому ввижається обличчя покійної гувернантки. Вона кличе коханого, і голос її звучить, як дзвін древньої церкви. Перебуваючи на межі між свідомістю і маренням, Милінович спостерігав, як по стіні повзла миша. Михайло, який вважав себе модерним мислителем, вищим від усяких забобонів, раптом помітив ознаки незбагненого, потойбічного світу, які не можна було ігнорувати. Він відчув, як у його утробі заворушилось сіре створіння, прогризаючи шлях до серця. Може, думає Милінович, це прокинулось так зване сумління? Совість з'являється у вигляді миші, що шкряботінням під Михайловим ліжком не дає йому заснути, а в моменти найбільшого свого тріумфу вилазить на вікно і танцює у місячному світлі. Доведений до стану несамовитості, Милінович приготував миші пастку, використавши для цього свій пістолет. Щоб відволіктись від звуків, які ножем розрізають йому мозок, Милінович сідає за щоденник. З роздумів його вириває передчуття близької катастрофи. Піднявши голову, Михайло побачив, що маленький монстр, дивлячись просто на нього, гризе на столі дуло пістолета. Коли ж він підвівся, щоб налякати мишу, вистріл з револьвера розніс тваринку і просвердлив мозок Михайла. Так Михайло загинув від того, що хотів знищити.

А.Г.Матош своїм символічним твором ставить дилему: вільне існування чи обов'язок, а фантастичне з'являється в новелі як елемент символу.

Символічне наповнення образу миші є багатозначним і поліфункціональним. Поклоніння миші сягає давніх-давен. У різних міфологіях миша з'являється як хтонічна істота, як породження підземного царства; як і змія, миша – священна тварина, яка

⁵ Matoš A.G. Miš // Matoš A.G. Sabrana djela.

несе негативне значення навантаження. Миша пов'язана з потойбіччям, тому викликає асоціацію зі смертю. Крім того, миша є своєрідним пророком, вісником нещастя – велика кількість повір'їв, а також прислів'їв і приказок ґрунтується на спостереженнях за поведінкою мишей. Ще одна функція миші – охорона і захист вагітної жінки⁶.

У Матошевій новелі наявні всі символічні концепти образу миші (миша з'являється лише вночі, покійну гувернантку Милінович часто називав “мишею”, у сні миша набирає вигляду Люби, врешті, герой гине від пострілу револьвера, який був пасткою для миші – звідси зв'язок зі смертю, потойбіччям, упирами), більше того, письменник довантажує цей образ функцією месниці. Миша символізує у творі совість і кару за гріх. Сон, містичні знаки, фантазмагорична поява миші є тими фантастичними елементами, за допомогою яких символ розкривається повніше і доступніше.

Сумління і роздуми, як і інші психічні процеси, є окремою важливою темою у модернізмі, що пов'язано з ідеєю всесвітнього розуму і захопленням філософією матеріалізму.

Герої Матоша переживають свою “трагедію розуму”. Демон їх розумового напруження, бажання охопити, зрозуміти світ, силою своєї волі і віри сотворити Щось з Нічого доводять мислителя Мар'яновича, в якому упізнаємо самого Матоша (оповідання “Шлях у Ніщо”)⁷ до психічного розладу. Мар'янович, перебуваючи в стані афекту, своє відображення в дзеркалі сприймає як вбивцю – “людину, звіра, мучителя”. Ранкове повзуче світло перетворилося на страшну велику змію, яка вдарила Мар'яновича твердим сталевим хвостом у мозок. Друзі, які прийшли наступного дня провідати Мар'яновича, побачили, що він збожеволів.

Серед героїв Матошевих творів зустрічаємо також відомих письменників, зокрема, центральним персонажем новели “Погасле світло” (“Ugasnulo svjetlo”)⁸ є Оскар Вайльд. Ось як сам автор аналізує свій твір: “У “Погаслому світлі” описаний сам Вайльд, інтелектуальний Вайльд, концентрований в оповіді про Лазарево Воскресіння, де зімітовано параболічний стиль Вайльда...”⁹. Новела є своєрідною ареною боротьби між тогочасними напрямками і стилями, авторської візії літератури, а фантастично-символічна смерть героя є натяком на несприйняття Матошем того літературного стилю, репрезентантом якого є Оскар Вайльд.

У систему символічних образів входять також персонажі з міфології. Це, наприклад, птах Камао. Згідно з іспанськими середньовічними легендами, Камао – це птах, який гине, коли дружина зрадить чоловіка. Камао у Матоша – це папуга, символ крикливого, примітивно-дешевого, обманного, карикатурного, всього “темного, ворожого у речах і у тваринах, що вбиває, зраджує нас у найкращі наші моменти”¹⁰. Сотворіння, що механічно відтворює людські слова, може означати банальну мізерну дійсність, яка насміхається над коханням, красою, величчю. Герой новели “Камао” Альфред Каменський – нереалізований музичний талант, невизнаний геній, що блукає Європою. Каменський не допрацював, не довів свій музичний талант до досконалості і через борги опинився на вулиці. Альфред не міг знайти себе у зовнішньому світі, а людство, нечутливе і незрозуміле, було йому чужим, майже страшним. Він “зану-

⁶ 100 найвідоміших образів української міфології. Київ, 2002. С.280–284.

⁷ Matoš A.G. Put a Ništa // Matoš A.G. Sabrana djela.

⁸ Matoš A.G. Ugasnulo svjetlo // Matoš A.G. Sabrana djela.

⁹ Matoš A.G. Sabrana djela. S.280–281. (Тут і далі переклад мій).

¹⁰ Op.cit. S.279.

рився у Європу, сподіваючись знайти щось нове і заховане в душі, вдаючи перед світом звичайну людину, але не знайшов нічого, зовсім нічого”¹¹.

Альфред шукає незвичайні почуття і незвичайну жінку. Все буденне йому швидко набридає, він ненавидить банальність і страждає через свою винятковість і самотність. Поява фатальної жінки Фанні потрясла меланхолійну душу Каменського. Йому здається, що він знає її дуже давно, цілу вічність чекав на неї. Захоплений внутрішнім вогнем Фанні, Каменський не зважає на знаки, що їх посилає доля, попереджуючи про небезпеку: забута біла рукавичка на фортепіано, смерть друзів, неприємні новини, зустріч з мертвим фантомом власного тіла, неясне передчуття трагедії. Альфред, потонувши у мрії про щастя, йде за Фанні у прірву, де знаходить смерть. Його ілюзорне щастя, яким би чистим і вимріяним воно не було, суперечило правилам гри в життя, а сувора дійсність нищить все незвичайне. Таким незвичайним був спалах їхньої любові, такої справжньої, а тому недовготривалої і трагічної. Коханці помирають від руки чоловіка Фанні. Про зраду дружини він дізнався від папуги Камао, що повторював слова, вимовлені в ніч кохання. Трагічну смерть Альфреда супроводжує невгамовний вереск папуги. Це символічна картина загибелі ідеальних емоційних людських стосунків, над якими насміхається брутальна дійсність. Все просто, низько, і навіть папузі зрозуміло: дружина зрадила свого чоловіка з невдахою-музикантом, а чоловік коханців убив. Тільки Камао залишається живим після трагедії, яку сам спровокував. Таким закінченням Матош не дотримується ідеї легенди, але власне тому символіка новели є трагічнішою і глибше висловленою. Фантастичне в новелі з’являється як містичні знамення, передчуття катастрофи, видіння мертвих і фатальний птах, та входить в алегоричну і символічну структуру новели.

Справжню жінку, втілення істинної краси і істинних почуттів шукає художник, герой новели “Прекрасна Єлена”¹². І знаходить, щоб одразу ж її втратити. Митець відмовляється від усього, аби знайти кохану і бути поруч, він шукає Єлену по цілому світу, проте щоразу, коли тільки наближається до неї, вона зникає, наче сон. Коли ж художник врешті-решт знайшов Єлену, вона відмовилась його впізнати. Античний міф про найвродливішу жінку, Єлену, призвідницю Троянської війни, надихнув Матоша на написання цієї новели. Автор уводить образ Єлени як символ не лише краси, а й досконалості та недосяжності. Прозоро у новелі відчитується і соціальний контекст. Єлена, заради якої митець втратив самого себе, стала дружиною мільйонера. Автор ставить запитання: чи не те саме відбувається із мистецтвом, істиною і красою взагалі у непростий переломний час? Чи не стають вони рабами того, хто їх може купити?

Недосяжне кохання є темою новели “Троза у тиші”¹³. Аристократ Орлович, який приховує своє справжнє ім’я під псевдонімом Catalina Nonquamabo, що означає “Ніколи не кохатиму”, розповідає історію одного кохання, більше подібну на сновидіння, марення. Перейшовши сім морів і сім царств, герой знаходить наречену. Володар веде свою кохану у пишні палати, кладе до її ніг усе царство і життя підданих, але ні золотом, ні солодкими словами не може здобути кохання тієї, що понад усе любить життя – шепіт трави, спів солов’я і запах троянд. Владного царя роз’їдають ревність і лютість, він знищує усе на своєму шляху, а врешті, гине і жінка, яка поруч, але насправді так далеко. Раптом Орловича перериває його слухачка, закохана у нього актриса Нінон, і читач повертається у реальний світ. Дві розповіді, авторська і Орловичева,

¹¹ Matoš A.G. Sabrana djela. S.119.

¹² Matoš A.G. Prekrasna Jelena // Matoš A.G. Sabrana djela.

¹³ Matoš A.G. Bura u tišni // Matoš A.G. Sabrana djela.

зливаються в одну історію, сповідь про нерозділене кохання. Цікаво, що мотив про Алію Джерзелеза і недосяжне кохання ідеальної жінки, жінки-сну, опрацював ще один письменник – молодший сучасник Матоша Іво Андрич.

Справжніми є тільки любов і смерть, стверджує Матош у новелі “Голкастий хлопець”¹⁴. Коли Мірко Новакович, типовий представник свого часу, зневірений і бездіяльний інтелектуал, відчув пристрасть, його одразу ж почали переслідувати думки про смерть. Кохання, бажання розгадати таємницю смерті і таким чином подолати її, штовхають Мірка на самогубство. Він проштрикує серце шпилькою, якою його кохана приколювала до капелюшка квіти. Мірко помирає від шпильки (голки), яка у міфології вважається ритуальним предметом: з одного боку, голка є оберегом людини, відомі полір'я, що голка, чи булавка, здатна захистити людину від злих сил, а з другого, голка – це відьомське знаряддя, і за допомогою голки можна людині нашкочити¹⁵. Голка, що проникає крізь усе, пройшла і крізь серце Мірка, вбивши його.

Тему митця, який існує у сірій дійсності, Матош продовжує у символічній новелі “Самотня ніч”¹⁶. Ліричний герой пливе тихим нічним Рейном серед живої чарівної природи. Човен підпливає до берега, увінчаного двома готичними вежами. Зійшовши на берег, герой потрапляє у фантазмагоричне місто, де будівлі зберегли древній дух і старовинну красу. Митець блукає нічним містом і зовсім не чує звуків, шелесту, подиху. Навіть годинник на міській ратуші зупинився. За цим чарівним древнім маревом захована страшна таємниця. Герой натрапив, нарешті, на трьох вартових, але злякано відсахнувся, бо торкнувся мертвого тіла. У вікні старовинної вілли він побачив красуню з мандоліною на колінах. Хлопець хотів поцілунком в усміхнені уста розбудити дівчину, але відчув на губах льодяний холод. Зляканий митець біжить містом, заходить у будинки, заглядає у вікна, шукаючи когось живого. Але всюди лише тиша і смерть. Він опинився у страшному місті – у Смертограді. Ліричний герой намагається втекти із смертоносного місця, однак замість виходу перед ним простяглася безкінечна темна пустеля. Всі надії він покладає на світанок, проте коли небо почало світлішати, ранішню зорю поглинула темрява. Митець прийшов зі світу своєї уяви, взяв із собою пісню, красу і гармонію, але приніс співоче серце у мертве місто, що живе за своїми законами і нищить усе красиве, незвичайне. Протиставлення імпресіоністських картин живої природи і неживого міста діють особливо гнітюче, підкреслюючи трагіку душі у її намаганнях вирватись на свободу з лабіринту, у якому лише один вихід – смерть.

Глибоко символічною є новела А.Г.Матоша “Квітка на роздоріжжі”¹⁷. Квітка знаменує собою ідеал жінки, недосяжну мету мандрівника, гармонію. Мандрівник Солус (його ім'я означає “самотній, одинокий”) опиняється перед вибором: зірвати прекрасну квітку і ввійти в той світ, від якого втікає, чи зафіксувати це миттєве видіння і нести його в серці через труднощі мандрівного життя. Стомлений Солус, напившись води з мармурового фонтанчика у вигляді змієкосої Горгони, поринає у напівсон і на перехресті сну та дійсності зустрічає Ізабелу, яка є втіленням його мрій про жіночу красу і незвичайні чисті почуття. Солус опинився на роздоріжжі двох життів, двох доріг: тихе життя і сімейний затишок пропонує йому Ізабела – “чарівна,

¹⁴ *Matoš A. G. Iglasto čeljade // Matoš A.G. Sabrana djela.*

¹⁵ *Войтович В.М. Українська міфологія. Київ, 2002. С.108.*

¹⁶ *Matoš A.G. Samotna noć // Matoš A.G. Sabrana djela.*

¹⁷ *Matoš A.G. Cvijet sa raskršća // Matoš A.G. Sabrana djela.*

сліпа, як щастя, як доля”, її любов – “красива, як богиня, сліпа, як випадок”¹⁸, а інше життя – “вільна, огорнена туманом віла, прекрасна і сліпа Авантюра”¹⁹. Солус вагається, йому важко відмовитись від волі: “хто звик до хмар замість даху, до гір замість сходів, до лісів замість кімнат, хто чує голос Божий над водами, той не може жити в будинку”²⁰, навіть якщо це казковий палац.

Під час зустрічі з Ізабеліним батьком розкривається прірва, що пролягла між ніжною артистичною душею Солуса і бруталною дійсністю.

Чарівна дівчина зникла у білому палаці, і коли світло в далеких вікнах погасло, мандрівник напився холодної води з фонтану змієосої Горгони і пішов у зелений ліс, у почорнілу від тиші гору.

Видіння Солуса Матош описав вишукано артистично, з ноткою суму. У розміллий післяобідній тиші з’являється марево, ефемерна дівчина, від якої віє прохолодою ренесансних статуй, загадкою готичних вітражів, веселковою м’якістю, спокоем мрійливого ноктюрну і Бетховенових акордів. Картини природи (як і Ізабелін портрет, наче зафіксований фотоапаратом), немов звуки арпеджіо, накладаються одна на одну, зливаючись у гармонійне мінливе видіння.

Ця коротка новела А.Г.Матоша показала трагедію мандрівного життя, богемного життя самого письменника.

Фантастичне у новелі з’являється знову ж таки як елемент символу і є матеріалом для побудови алегоричної картини відчуження митця.

У систему фантастично-символічних образів письменник уводить образи з міфології і фольклору – образи Прекрасної Єлени, Алії Джерзелеза, птаха Камао, миші; ритуальні предмети – дамська рукавичка, голка, квітка, алегоричні місця – роздоріжжя, балкон. Матош звертається до відомих архетипів, значення яких легко відчитується, і, зберігаючи традиційне семантичне наповнення, довантажує його новаторським. Як правило, ці архетипи, або ж символи, що часто містять фантастичний елемент, найповніше розкриваються у сновидіннях і мареннях героїв, коли відсутня межа між реальним та вигаданим і відкритий доступ до підсвідомості. За допомогою принципів онірики і делірики автор заглиблюється у психологію персонажа, а відтак, образи-символи служать і засобом для створення психологічного портрету героя. Такий підхід є характерним для авторів модерністських творів, особливо символічного напрямку.

Фантастика як складова символу у малій прозі А.Г.Матоша коливається від імпресіоністично-ліричного через сатиричне і гротескне до фантазмагоричного зображення дійсності, і найчастішою темою творів є місце митця у світі і трагізм його окремішності.

¹⁸ *Matoš A. G. Sabrana djela.* S. 261.

¹⁹ *Op. cit.* S. 264.

²⁰ *Op. cit.* S. 263.

**THE SYSTEM OF SYMBOLIC AND FANTASTICAL CHARACTERS
IN ANTUN GUSTAV MATOSH'S SHORT STORIES**

Mar'yana KLYMETS

L'viv Ivan Franko National University
1, Universytets'ka Str., L'viv, 79000
The Chair of Slavonic Philology

Given article tries to analyse the particularity of modernist fiction of the example Antun Gustav Matosh's (famous representative of Croatian Modernism) short stories. Antun Gustav Matosh is innovator in creating symbolic and fantastical characters. The author introduces famous symbols in the texts and in this way appeals to the reader's subconsciousness. The writer realizes them by oniric and deliric models and thanks to this offers the space to the fantasy where the symbol is depicts more completely and easily to understand.

Key words: Modernism, Croatian literature, Antun Gustav Matosh, fantastic, symbol.

Стаття надійшла до редколегії 10.03.04.
Прийнята до друку 18.05.04.